

Глава Втора

РЕЛИГИЯТА В БЪЛГАРИЯ И ДЕСЕКУЛАРИЗАЦИЯТА НА СВЕТА

Стефан Пенев

1. Религиозният мироглед, секуларизацията, антиклерикализъмът

§ 1: Религиозният мироглед, секуларизацията антиклерикализъмът: “Всевишният владичествова в човешкото царство и го дава, комуто си иска” (Дан. 4:14) & “Не можеше да съществува дело на човешко творение там, дето начеваше да се показва градът на Всевишния” (III Ездра, 10–14). Това е основанието за десекуларизацията като постоянна тенденция в световната история, каквото и да казват тук и сега, този или онзи краен и ограничен субект.

“Идеологиите и лозунгите не могат да ни задоволят, нито да разрешат проблемите на живота”, заяви Н. Св. папа Йоан Павел II през 1985 г. “Само духовните и моралните ценности могат да го сторят и в тяхната основа стои Бог.” Призивът на папата бе да се “изгради един свят, в който Бог да е на първо място за да помага и спасява човека”. И тъй като Новият Завет е изграден върху постигнатото от Стария, сключен с Израила, той призова още да се познават боговдъхновените Писания, дадени и на “нашите по-стари братя от юдейското вероизповедание”. Неговото изказване малко се различава, и то не по същество, от новозаветния призив на св. *Августин*, направен 1600 години по-рано: “Ако всички земни царе, всички народи по света... всички хора – млади и стари, пол и възраст бяха слушали и изпълнявали учението на Христос (Помазаника, Месията – б.м.), то всички биха достигнали щастие на земята и блаженство в бъдещето”. По-нататък той обяснява, че съединението на “обществената добродетел” с “истинска религия” съвпада със съдържа-

нието на понятието “Civitate Dei” (П. Малицки, История на християнството. Ч. II. С. 1929).

Оказва се, че не само през XX в., Ренесанса, епохата на Августин, но и в същинската библейска епоха е имало процеси на секуларизация. Т. напр. пророк Исайя (гл. 30 и 31) ясно казва: ”Горко на ония, които” и после изброява: 1) ”непокорните синове (казва Господ), които правят съвещания, и сключват съюзи, но не по Моя Дух, а за да прибавят грях към грях”, 2) Които...се надяват на коне и колесници, защото били много, на конници, защото били силни, а към Светия Израйлев Бог не поглеждат, и към Господа не прибягват”. После следва присъдата: ”Но премъдър е Той и ще направи бедствие,...

Ще въстане против дома на нечестивците, и против помощта на ония, които вършат беззаконие”.

Още в брой I на “Държавен вестник” от 2003 г. *новият Закон за вероизповеданията бе обнародван и влезе в сила*. Сега, когато са изминали повече от 2 години, се оказва, че **БИТКАТА за ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯТА ПРОДЪЛЖАВА**. *Тогава ние се сблъскахме с явни прояви на АНТИКЛЕРИКАЛИЗЪМ, а днес както в България, така и в цяла Европа, битката е между РЕЛИГИЯТА КАТО ЕКЗИСТЕНЦИАЛНА ПОТРЕБНОСТ НА ЛИЧНОСТТА, религията като социален, морален и психичен регулатор, от една страна, и ПРОЯВИТЕ НА ТОТАЛНА СЕКУЛАРИЗАЦИЯ и антниклерикализма, свързани с новия световен ред и глобализма, от друга страна.*

През 2002 г. все още имахме проблеми с РАЗКОЛА В БПЦ, предизвикан изкуствено от политически партии, мафиотско-икономически структури и жаждата за власт на всяка цена. Така или иначе **национално отговорната позиция на БСП и НДСВ**, както и осъзнаването на основните мирогледни и регулативни функции на религията и нейните институции дадоха резултат. **Необходимостта от НОВ Закон и действителна ПРОМЯНА НА СТАТУТА на вероизповеданията и особено на Българската Православна Църква и специално на ИЗТОЧНОПРАВОСЛАВНАТА ВЯРА** бе вече въпрос от държавно и национално значение. *От една страна, поради демократичните промени в обществото и новите геополитически реалности идеите на т.нар. ”научен комунизъм” и “научен!?” атеизъм” се лишиха от съдържание и постепенно престанаха да изпъл-*

няват сериозни обществени или личностни функции. *От друга страна, обществото и интрапсихичният интериор на гражданите като личности се нуждаеше и все още се нуждае от идеен и ментален регулатор, стабилизатор и интегратор. Единствено религията като образование и възпитание на поколенията е в състояние да асоциира вътрешния свят на личността, но без ЗЛОУПОТРЕБИТЕ В НЕЯ.*

На това условие поне в рамките на България отговаря единствено източноправославното християнство. *Такива функции изпълнява в Израел – ДРЕВНАТА И СВЕЩЕНА РЕЛИГИЯ – ЮДАИЗМЪТ – ОСНОВОПОЛАГАЩ ФУНДАМЕНТ ЗА ВСИЧКИ МОНОТЕИСТИЧНИ РЕЛИГИИ, били те национални или интернационални. Същото положение срещаме в православна Гърция, англиканско-презвитерианска Великобритания, лутеранските Скандинавски страни, католико-лутеранска Германия, католическите страни в Европа като Италия, Испания, Португалия, Австрия, Полша и Ирландия. Подобна регулативна функция играе и Руската православна църква, както и Католическата църква в Латинска Америка.*

В това отношение най-неподходящият пример са САЩ, които по подобие на Римската империя не се интересуват особено от религия. Там липсва въобще Закон за вероизповеданията. На църквите и религиите се гледа само като на сдружения с идеална цел, които се регистрират и по Търговския закон, т.е. от вероизповеданията се изисква само да спазват законите за Национална сигурност на САЩ, да не извършват икономически и криминални пре-

стъпления и, разбира се, да си плащат данъците. САЩ е най-типичният пример за антиклерикална и изцяло секуларизирана страна.

Освен сблъсъкът между мирогледи – *юдеохристиянски, теистичен и формите на атеизма*, винаги е имало още един съществен детерминант: *системата от ценности и изходният пункт за всеки анализ и мотивация на лично поведение и социална дейност*. В това отношение няма по-типичен пример от добре познатият ни **Ренесанс**. Под маската на хуманизъм, идеала за природата, натурализма, **ВЪЗВРЪЩАНЕ УЖ КЪМ ДРЕВНОГРЪЦКАТА КЛАСИКА**, науката и свободата на човека се **реализира ВЪЗМОЖНО НАЙ-ИЗКРИВЕНАТА ЦЕННОСТНА СИСТЕМА!** Избуява най-примитивното в човешка природа: егоизъм, субективизъм, система от материални ценности, прикрит биологизъм като много по-примитивна форма за взаимодействие със света от всеки един одухотворен психологизъм. А подобна картина е до болка позната за България! Казано иначе: **ЧОВЕК ПРЕСТАВА ДА СЕ ИНТЕРЕСУВА** от това, **КАКЪВ ТРЯБВА ДА БЪДЕ**, защото това предполага усилия и друг тип социални отношения: ”Под лихва не взема и не дава”, ”връща залога на длъжник и грабеж не върши”, ”не угнетява сирачето, вдовицата, сиромаха и чужденеца”, избавил се е от ”греха користолюбие” и става ”блажен оня човек, който не ходи по съвета на нечестивия и в пътя на грешния не стои”. Освен това ”прековава мечовете на ораля и копията на сърпове” и т.н. (виж: Ис. 57, Йезек. 18, Изход 22, Михей 4, Софония 2). Неслучайно в древния Израел и до 14 в. сл.РХр. под юрисдикцията на Ватикан е било забранено банкерството и лихварството, хазартните игри, заробването на едновърци, като робството е било съвсем отменено (за разлика от ислямския свят чак до епохата на Новото време, а в САЩ и Ю. Америка до средата на XIX век!). Древните религиозни общини на йесеите и орфико-питагорейският съюз са практикували религиозно-мистичен ”комунизъм” в отношенията, и то точно такъв, какъвто ще намерим в ”Държавата” на Платон (с изключение на семействата!), какъвто са практикували раннохристиянските общини (Деяния на св. апостоли, гл. II), и какъвто срещаме в **КИБУЦИТЕ НА ДЪРЖАВАТА ИЗРАЕЛ** (Те са два вида: **Религиозните** като образец на това какви трябва да са отношенията между хората при система от религиозни ценности, когато моралните, волевите, познавателни и поведенчески усилия водят до социално и **онтично** усъвършенстване на самата

личност. Вторият вид са светски “кибуцим”, където има известно отстъпление от тези принципи). Тук ще напомним и за тракийските орфически общности – подобни на църквите.

Следва ли да се учудваме, че *Свещеното Писание пророчески е предвидило да предпази* човечеството от примитивизма и опасностите на материализма, егоизма и биологизма, или от изкуствената светска, секуларизирана социална среда, която на практика води до превръщане на “целият свят в сцена”, където пиесата се играе по наивно-реалистични или прагматични правила. Крайният резултат е различен от действителната човешка същност и екзистенциалните потребности като твърде изкуствен.

“Направиха излени истукани... – изцяло работа на художници” (Ис. 57, Йезек.-16 „Осия-4-13 „Амос-2.” *Не знаете ли, че приятелството със света, е вражда против Бога!?*”, защото – “откъде са тия вражди и страсти? – желаете пък нямате, убивате и завиждате, а не можете да постигнете, препирате се и враждувате”. И после: **”ДО РЕВНИВОСТ БОГ ОБИЧА ДУХА, КОЙТО Е ВСЕЛИЛ ВЪВ ВАС”** (Яков-4). Точно по този повод и пророк Ездра съветва, че като “управлявате своето чувство и образовате сърцето си, ще запазите живота си и след смъртта ще получите милост” (III, 10-14).

Секуларизацията по принцип се детерминира, колкото от съдържанието на МИРОГЛЕДА – атеистичен, материалистичен, прагматичен или наивно-реалистичен, толкова от **БИОЛОГИЧНИТЕ ПОТРЕБНОСТИ** и от **ЦЕННОСТНАТА СИСТЕМА**. Т.напр. в християнството ценностната система предполага, от една страна: *Да се даде кесаревото на кесаря, а божиеото на Бога*, а, от друга страна, – сам Иисус” като разбра, че искат да дойдат да го грабнат и да го направят цар... *се отдалечи в планината самичък*” (Йоан 18 гл.), като заяви на всички: **”МОЕТО ЦАРСТВО НЕ Е ОТ ТОЗИ СВЯТ”!** Пак Той се прояви като истински Месия, като изпълни с действия “показния” гняв: **ВЪН ТЪРГОВЦИТЕ ОТ ХРАМА НА ОТЦА МИ!** (Марк 11:14-17). И в юдаизма, и в християнството тялото е “храм на душата, дарен ни от Създателя. Разбира се, католическите монаси от Средновековието насам, които споделят доктрината на *хилеморфизма при определяне на психофизичната конституция на човешката личност*, наричат тялото “братъг-магаре”. И действително този “брат-магаре” си има своите потребности, които чрез директно информационно психофизическо взаимодействие (без предаване на

материални носители съгласно принципа на инвариантност – виж: К. Г. Юнг, К. Левин, Д. Дубровский, Ст. Пенев – *Философия на духа*, Дж. Икълз, Маргенау) могат да доминират при личности, които нямат достатъчно добра интеграция на интрапсихичния интериор, или пък са с ниско ниво на автономност на вътрешния си духовен свят. Очевидно е, че те нямат психофизичен или интелектуален тренинг, или пък той е твърде едностранчив.

Към това могат да се прибавят **съществени екзистенциални проблеми и потребности, както и възпитанието и образованието на личността при наличие на социална и/или биологична принуда**. Т.напр. сред тях се нареждат невежеството, страхът от смъртта, неспособността за справяне с житейски проблеми, конституционална тъпота или органично заболяване. Не на последно място е директната агресия на другите или на средата. Високият формален интелект също не гарантира здрав, спиритуализиран (но без болна мистика или патологична фантазност) субект, нито пък материалният просперитет е пряко свързан с човешката духовност (К. Ламонт. "Илюзията на бессмертия" или: Бунге, М. Левин).

Обратното, **ДЕСЕКУЛАРИЗАЦИЯТА на света, социалните групи и индивидите** е свързана с няколко различни детерминанти и друга интерпретация на същите: На първо място не трябва да се пренебрегват *собствените атрибути на човешкия дух и качествените свойства на психичния живот*. Човекът има **ИСКОННИ АТРИБУТИ**, които не са телесно детерминирани, а социално и информационно могат да се катализират, като **тоталност на себесността, качествена определеност, идеалност**, т.е. неучастие пряко в материални процеси на физиологията и автономност спрямо обектите на познание, **интенционалност, спонтанна активност, релационна насоченост към обекта, способност за избор на инвариантно мислене и поведение или свобода, творчество или създаване на принципно новото, стремеж към цялостност, което на ниво психика е стремеж към интеграция на личността, инвариантност на субекта спрямо информацията и собствена активност при обработката ѝ в зависимост от придаваното ѝ субективно значение** (виж: Ст. Пенев, *Философия на духа*, гл. III–IV).

Независимо дали осъзнава **НЕДОСТАТЪЧНОТО ОСНОВАНИЕ** на всяко крайно или ограничено битие, дали търси **ПЪЛНАТА ДЕТЕРМИНАЦИОННА КАРТИНА**, или се ограничава с "бръснача

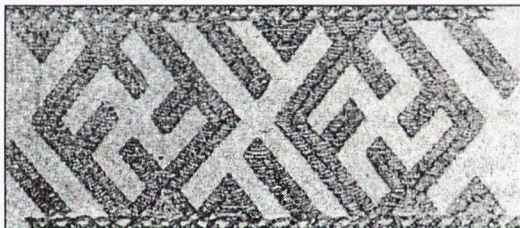
на Окам” (който сам се нуждае от бръснене, когато не се бръсне), **човекът е екзистенциално неспокоен в биването си тук и сега. Той чувства, че, бидейки “за себе си”,** понякога си носи временни изгоди, но у него остава празнотата или невъзможността да има завършеност и основание като **“битие в себе си и за себе си”**. Освен това всеки субект има, както и да го наречем: вродени идеи, онтични ейдоси, писмо на Твореца или всеобщност на архетиповете за “азовост” и за “Божия Образ”, както и множество от качествено предетерминирани съдържания под формата на

Тракийски пръстен

СИМВОЛИ – мандала, кръг, пирамида, триъгълник, равностранен кръст, пентаграма, квадрат, стълба (Виж: Ст. Пенев, Философия на религията, гл. II – Бог и свят, § 3 – Човешкият дух като субект на богопознание, гл. V, § 4 – Религия и езотеризъм).

Това са прозрели много преди нас мистичните братства на херметиците, питагорейците, йесеите, монасите-исихасти. Дори в синдрома “човекът като социално животно” има копнеж по **ПОТВЪРЖДАВАНЕ И УТВЪРЖДАВАНЕ ОТ НЕЩО ИЗВЪН СУБЕКТА**, което да бъде **по-авторитетно, с достатъчно основание или поне с по-голяма онтологична пълнота от крайното, което винаги и по силата на своята природа търси съюз с безкрайното.**

Златотъкани орнаменти в туниката на цар Калоян от некропола във В. Търново до църквата “Св. 40 мъченици” – пантеона на българските царе

Казано иначе, ”В историята на философията... това Първоначало се е преместило от планината Олимп към Небето и от там още по-далеч и след това в Богочовека”, докато накрая Декарт го вкарва в субективното “Аз” чрез прочутото “Мисля, следователно съществувам, следователно съм мислеща субстанция” (Виж: Кирил Милчев, *Битие и нетварност*, с. 44). Проблемът обаче е в това, че винаги е съществувал принципът на Протагор и Горгий, че “човекът е мярка на всички неща, за съществуващите, че съществуват и за несъществуващите, че не съществуват”. Следователно, не е чудно, че още първите глави на Библията започват с Грехопадението като изкривяване на ценностната система и по-нататък със синдромите на Каиновото братоубийство и “Вавилонската кула”. Нека само отбележим, че в **тоталната философска система** на Хегел въпросът е решен еднозначно: ”Абсолютното, като че ли поради своята доброта отпуска от себе си единичности, които да се наслаждават на свое собствено индивидуално битие, но именно тази радост ги тласка още по-силно към съединяване с Абсолюта” (Енцикл. § 42). По-същественото е, че Декарт и следващите поколения философи се връщат назад. Те не разбират и секуларизираната част от обществото, че Бог и само Той “е това, което може да се мисли само като съществуващо, това чието понятие съдържа в себе си битието”. И действително, понятията за “Бог” и духовният “Аз” (като себесност) са толкова богати по съдържание, несъмнено съдържат в себе си бедното съдържание на понятието “битиe”. ”Тривиалната критика”, пише основателно Хегел (§ 51), на единството на битието, Бога и “Аз”-а, не може да игнорира и лесно да унищожи **“абсолютната неразделност на битие, Бог и понятие”**, защото при движението на понятията мисълта се саморазвива по принципите на: 1) Възхождение от теоретичната абстракция към мисловно конкретното, и 2) При срещането на противоречащи се твърдения и противоположни понятия “да се провери дали едното от тях не е истина и за другото или, дали нещо трето не е истина и за двете” (Логика, 2, с. 225 и 365).

Какво друго, ако не наглед за **идеална детерминация и даже трансцендентализация** са примерите, когато отделна личност, група съмишленици и социална група или дори **цял един народ** са готови да жертват биологичното си оцеляване, материално благополучие

и социален “просперитет” заради ИДЕАЛИ!? Саможертвата, която са извършили защитниците на крепостта Масада (72–3 г. от н.е.), е не по-малко значим подвиг от този на 300-те спартанци на цар Леонид, само че той не е националистичен израз, а израз на принадлежност към народа на божественото Откровение!

Още по-недвусмислен пример ни дава М. Щерн в “Очерци по историята на еврейския народ” (Раздел: ”Периодът на II Храм”): “След деспотичния декрет/забрана на религията от Антиох IV Епифант през 167 г. пр.н.е. – под страх от смъртно наказание – б.м.) започнали гонения, подобни на които еврейската история до този момент не е познавала... Въпреки очакванията на царя, по-голямата част от народа останала вярна на своите религиозни завети... *За пръв път в историята на човечеството народните маси проявили готовност за саможертва в името на идея, и поведението на “хасидите”, т.е. на ревностните привърженици на традиционното благочестие, и мъченици – преданни на завета на прадедите... послужило на следващите поколения – както на евреите, така и на неевреите – за пример на самоотверженост и мъжество” в името на монотеистична религия. Целият I век сл.РХр., а и не само той, е изпълнен с историята на християнските мъченици, които са не по-малко показателни, като светци и светители на своите народи. Тук щепомним за нетленните мощи на множеството светци, които са концентрирани в столицата на Второто българско царство – Търново (Трети Рим). Българският патриарх на Трети Рим св. Евтимий е представен като “нов Моисей”, който води българите не в някаква обетована земя, а направо към Небето, т.е. към възкресението от смъртта. Това е новозаветна мисия.*

През XXI в. човешката цивилизация се гордее не само с материалната страна на културата си, но и с международните норми на правото, с държавното и частното право, както и разбира се с “хуманистичен” морал. Малцина си дават сметка обаче, че в основата на правото и морала стои не друго, а *събитията на планината Хорив в Синай*, на което съответства празникът Шавуот или Петдесетницата на Моше (Моисей), който получил скрижалите с 10-Божии Заповеди и записал текста на Тората. Както за юдеите, така и за християните, а в голяма степен и за мюсюлманите, моралният и

юридически закон е даден именно там, без, разбира се, да омаловажаваме откровенията от Новия Завет и тези от Ал-Корана. Фактически еврейското право е поне с 1000 години по-старо от римското право. И като се има пред вид, че то е разработвано в Библейския период, периода на II и на III Храм, в Талмудическия период (I в. пр.н.е. – VII в. сл.РХр.), доразвивано през Средновековието и дори в епохата на Новото време. В метрополията – Рим е имало голяма еврейска диаспора, която наред с елините се е отличавала със своята начетеност. И едните, и другите са членували в различните римски КОЛЕГИИ, като сред съветниците на сенаторите и императора е имало десетки образовани юдеи и стотици елини. Ето защо връзката с юдаизма и елинизма (цяла Византия е говорела византийското наречие на древногръцкия език). Четяла е Платон и Аристотел, Плотин, Прокъл, древногръцките оратори, драматурзи и разбира се Омир) е извън всякакво съмнение. Освен това християнските мислителци и след затварянето с императорски едикт на Академията на Платон през 529 г. добре са познавали юдейските мислителци Филон и Йосиф Флавий, както и многократно са обсъждали, приемали или осъждали елементи от доктрината Ориген. Що се отнася до библейските текстове (напр. Септуагинта) – те никога не слиза от дневен ред.

По принцип освен записания текст (*Хумаиш*): Тората (дадена приблизително през 2448 г. според еврейския календар – XV–XIV в. пр.н.е.), Кетувим (Писанията) и Невиим (Пророците) има и *неписана – устна тора*. Първоначално тя е била систематизирана на *Мишна* (63 трактата върху законите на юдейския начин на живот и върху всички области), *Мидраш* (мисли върху устройството на света и анализи на Тората и Пророците, като части на еврейската Библия – Стария Завет – Танах), *Кабалах* – тайната доктрина на Израила за смисловото значение на буквите, числата, процеса на Сътворението, духовният универсум и степените на онтологична пълнота и взаимодействие на десетте нива на битийстване. Столетия наред било разработвано тълкуването на самата Мишна – книгите *Гхемара*, и така се заформило цялостното съдържание на това, което наричаме днес *Талмуд* (Виж: *Философия на религията*, Ст. Пенев, гл. V, § 4, гл. IV, § 6 – юдаизъм).

Ние обаче трябва ясно да разграничим **ДЕСЕКУЛАРИЗАЦИЯТА** от проблема за **ХРИСТИЯНСКИТЕ КОРЕНИ** на Европа, за които твърде много настояват папата, кардинал Ратцингер (противник на влизането на ислямска Турция в ЕС), архиепископът на Гръцката ПЦ–Христорулос, полският президент Квашневски и мн. др. Римският ритор Темистокъл (IV в.) по време на най-ожесточените борби между езичество и християнство твърди следното: "Творецът на хората изисква от всички тях подобаващото му се поклонение, но не налага на всички един и същ култ, а предоставя в това отношение пълна свобода. Всеки в своя гений черпи средства за общение с Божеството. Славата на върховното божество няма да се намали от разнообразните начини за неговото почитане,... нито пък ще се увеличи, ако в целия свят почнат да му възнасят еднообразни молитви". (П. Малицкий, с. 26–27). След него (V в.) крупният философ Прокъл обявява, че **"ФИЛОСОФЪТ НЕ Е СВЪРЗАН С НИКАКЪВ ОПРЕДЕЛЕН НАЦИОНАЛЕН КУЛТ, НЕ СТРАНИ ОТ НИКОЯ РЕЛИГИОЗНА ФОРМА, ПОНЕЖЕ ТОЙ Е ВЕЛИК ЖРЕЦ НА ВСЕЛЕНАТА"**. Точно в 400 г. сл.РХр. префектът на Рим-Симах преповтаря вече поизносената днес сентенция, че към религиозната Истина се отива по разни пътища!

Колкото и странно да звучи, но само на пръв поглед, през средата на XX в. философът Бенедето Кроче писа, че: Философът се различава от невинаги вярващия свещеник само по това, че по-добре от него знае как да се разбира съдържанието на понятията **Бог, душа и свят!** (В. Croce. What is living and what is died. L. 1915., С. Пенев, ФМ 1, 1987).

2. Десекуларизацията на света, Европа и България

§2: Нека видим има ли основания да се говори наистина за **ДЕСЕКУЛАРИЗАЦИЯ НА СВЕТА, ЕВРОПА И БЪЛГАРИЯ?**

Да започнем със статистическите данни:

През **2000 г.** от РХр. **населението на света** е 6 млрд. души (дори и в езика ни мн. число на думата "душа" е синоним на човек!). От тях 1,8 млрд. са християни или 30%, 0,93 млрд. са мюсюлмани или 15,5 % (днес те са близо до милиард), 0,72 млрд. са хиндуисти (днес

те са към 800 млн.) или 12%, 0,42 млрд. са будисти (днес 450 млн.) или 7%, при 15–16 милиона чистокръвни евреи, цели 31 милиона или 0,51% изповядват юдаизъм, 590 млн. изповядват някаква др. форма на религия или 9,83%. Това са хората, които **ОБЯВЯВАТ, че ИМАТ НЯКАКВА РЕЛИГИЯ!** 1,11 млрд. твърдят, че са без каквато и да е форма на религия, но се дистанцират от атеизма – те са 18,5% от населението на света. **Само малко над 400 млн. души се смятат за твърди атеисти, т.е. 6,66%.** (Виж: Encyclopedia Britanica & ”Философия на религията”, Ст. Пенюв: ”Католицизмът и православието като Апостолски Църкви”). Изводът е, че при 25,16% от населението на света, които са без религия или атеисти – **СВЕТЪТ ПРЕЗ ХХІ ВЕК НЕ МОЖЕ ДА Е СЕКУЛАРИЗИРАН**, а обратното – той вече се **ДЕСЕКУЛАРИЗИРА!**

Що се отнася до България през 2004 г., то източноправославните християни се водят около 6 милиона, но от тях само 50%, когато и да е, посещават Църква. Католиците са между 60–70 хиляди, като поне 20 хиляди от тях са униати, но 90% от тях често посещават богослуженията! Класическите протестанти са около 50 000 души, но всички те членуват в някакво вероизповедание и поддържат долугоре редовен религиозен живот. Между 50 и 60 хиляди са “зарибените” от новите секти, но те са колкото протестантски, толкова и странни хибриди с юдаизъм, ислям, християнство, източни религии. Ако над 100 000 души са свързани с нетрадиционни за българския народ вероизповедания, то това се обяснява с факта, че 35–40 000 от тях са роми, където нетрадиционните вероизповедания имат голям успех чрез мисионерство, организиране на социален патронаж, помощи, културни програми и т.н. В България има също така 20 000 души членове на Арменската Православна Апостолска Църква, около 30 000 души граждани на бившия СССР, които се разпределят между всички вероизповедания, но над 80% са източно православни. Около 3500 души са изповядващи Юдаизма. В България мюсюлманите са около 750 000, от които 50 хиляди не принадлежат към направлението на сунитите, а са умерени шиити, предимно казълбаши. Само няколкостотин са привърженици на фундаменталистски течения. Социологически проучвания през 1992 г. и 1994 г. сред 600 студенти, ученици,

учители, преподаватели и млади научни работници показва, че сред тях 71 до 74% проявяват ОГРОМЕН ИНТЕРЕС към религията, религиозната философия, богословието. В различните групи между 4 и 7% се декларират като атеисти, а останалите или нямат мнение или са безразлични. Не бих нарекъл това "секуларизация"!

Що се отнася до "общоконтиненталните тенденции" според Грейс Дейви (виж: гл. 5, "Десекуларизацията на света") "открива се забележително по-ниска посещаемост на църкви, институционално обвързване и привързаност към традиционните вярвания при помлади", но "според др. изследвания това не е свързано с жизнения цикъл" (с. 101). Според статистиката 40% от европейците НЕ ПОСЕЩАВАТ ЦЪРКВИ, 52% посещават църкви, 8% не отговарят.

По "степен на религиозните убеждения" ЕВРОПЕЙЦИТЕ се разпределят така: 70% вярват в Бога, 61% признават съществуването на душата, животът след смъртта е привлекателен за 43%, в Рай и Възкресение след смъртта вярват съответно 41+33%, а дяволът се "признава" само от 25%. И това не може да се нарече секуларизирана ценностна система! За отбелязване са още две заключения:

Според Л. Бъргър "незападният свят" (има пред вид извън Западна и Централна Европа б.м.) "е все така яростно религиозен, както всякога" (с. 112) и това важи най-много за ислямските страни, будизма, за Южна Америка, като остава спорно за САЩ! Твърдението се подкрепя не само от ислямския фундаментализъм, създаването на държавата Израел, но и от будистките страни. Т.напр. пълна подкрепа на идеята ни за десекуларизация са фактите на: **ПРЕСЛЕДВАНИЯ И ПРИТЕСНЕНИЯ ЗА ДР. РЕЛИ-**

Първо българско царство – сграфитокерамика. Моделът на царството небесно – четирите риби са четиримата евангелисти, благовестители на Словото

ГИИ В ПРЕОБЛАДАВАЩО БУДИСТКИ СТРАНИ като Лаос, Тайланд, Бирма и др., религиозните конфликти в Централна Африка, Близкия и Далечния изток. Според Даниел Ервио-Лежер “религията се явява като **КОЛЕКТИВНА ПАМЕТ**”. Бих “добавил”, че устойчиви са само тези народи и страни, в които има преобладаваща, традиционна и за предпочитане монотеистична религия, която се е доказала на дело.

Докато в ислямските страни почти навсякъде е масово разпространена практиката на задължително религиозно обучение, то не така стоят нещата в България, освен в тясно мюсюлманските среди. Силно развита е системата на религиозно, етнокултурно и общо образование в средите на *юдаистите*, където *знанието е издигнато в култ*. *А това се отнася не само до държавата Израел, но и до всички еврейски диаспори в света*. В лутеранските страни на Европа: Дания, Норвегия и т.н. религиозните училища получават финансова помощ от държавата, а заедно с тях има избираеми часове по евангелистко-лутеранско вероизповедание в държавните училища. В католическите страни като **Испания, Австрия, Италия** и др. има часове по религия (дори в държавните училища), които са избираеми. Факт е, че самото обществено мнение изисква от родителите да записват децата си най-малкото в неделни католически училища. Интерес представлява и Германия, в която католици и лутерани добре си съгрудничат в училищата, където има часове по вероизповедание. Министерството на образованието е разрешило дори провеждането на часове по юдаизъм. В *православна Гърция часовете по православие са задължителни, дори и в държавните училища*. *Отделно се провеждат занятия с ученици от други вероизповедания и в началния, и в гимназиалния курс* – главно по ислям и по юдаизъм..

В Русия обучението по религия е избираемо и всеки ученик има право да избере курса по религия, който предпочита. Във Великобритания съгласно Законите за образованието от 1980 и 1988 г. **РЕЛИГИОЗНОТО ОБРАЗОВАНИЕ Е ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ВЪВ ВСИЧКИ ДЪРЖАВНИ УЧИЛИЩА**. Най-голяма държавна субсидия получават англиканските и католическите училища. Единствената европейска страна без религиозно образование в училищата си остава Франция. Следва да отбележим за законодателната уредба в цяла

Европа, че е регламентирано правото на родителя или настойника да образова и възпитава децата си съобразно своите собствени религиозни или не убеждения, като в повечето страни правото на собствен избор започва от 14-годишна възраст.

Нека отбележим накрая конституционните и законови разпоредби в някои страни, касаещи въпросите на вероизповеданията.

Гръцката конституция, подобно на скандинавските, започва с думите "В името на Светата, Единосъщна и Неделима Троица". Още в конституционния текст и в закона за вероизповеданията ясно се казва, че "*Господстваща* религия в Гърция е религията на Източно-православната църква и Христос. Православната Църква на Гърция, която приема за свой глава Господ..., е единна, неделима догматично от Вселенската църква в Константинопол и от всяка друга единоверна Църква на Христос. Тя се придържа непоколебимо като тях, към свещените апостолически и синодални принципи и свещени ТРАДИЦИИ. Тя е автокефална, управлява се от Св. Синод... Текстът на Свещеното писание са пази в неизменен вид... Свободата на религиозното съзнание е ненарушима... Всяка известна религия е свободна... Упражняването на култа не може да засяга обществения ред и общоприетия морал. Прозелитизмът се забранява. "Особен статут в Гърция имат т.нар. "юридически лица на публичното право" – православието, ислямът и юдаизмът. Само източноправославният канон и догма (от християнските) са официално признати и потвърдени от държавата. ГПЦ и някои основни вероизповедания се ползват от държавни субсидии. На практика най-силно се толерира православието, а след него юдаизмът и ислямът, които в Гърция нямат никакви практически трудности, докато останалите вероизповедания, включително Католическата църква, срещат административни препятствия.

В Дания има силна и много тясна връзка между религията и държавата. Ясно е указано в Закона, че "Евангелистко-лютеранската Църква е традиционната Църква на Дания и като такава се подкрепя от държавата". Както и в повечето европейски страни, членовете на определена Църква или вероизповедания плащат ТАКСА или църковен десятък според случая. Държавата поддържа църквата морално, политически и финансово. И тук, както в много др. страни

има Министерство на духовните дела. (В Гърция религия и образование са обединени в едно министерство!) И тук, както във всички европейски страни, се прокламират “свобода на съвестта и вероизповеданията”, ако не са насочени срещу сигурността, обществения ред, морала и здравето на субектите, на държавното и частното право, т.е. гражданите.

В Норвегия дори кралят задължително изповядва официалната религия – лютеранството. Същото се отнася и за повече от 50% от членовете на Държавния съвет. Задължение на поданиците е да възпитават децата си в същото вероизповедание.

Във Великобритания държавата **ОФИЦИАЛНО Е ПРИЗНАЛА** две вероизповедания с техните църкви – Англиканската църква, на която административен глава е кралят, а духовен – архиепископ, и Презвитерианската църква на Шотландия. Особеното е, че там законът не изисква (липсва писана конституция, а само закони по отделни теми) регистрация на вероизповедания. Същевременно Англиканството е **ГОСПОДСТВАЩА ДЪРЖАВНА РЕЛИГИЯ**, наред с Презвитерианството!

Тъй като по конституция Руската федерация е обявена за светска държава, там има приет Закон за свободата на изповеданията и религиозните сдружения. Въпреки това Руската православна църква (при това тя има в Русия значение за образованието, държавния и обществения живот много по-силно от прокламираното в закона), наред с ИСЛЯМА, обявява ЛАМАИСТКИЯ БУДИЗЪМ и ЮДАИЗМА за сътрадиционни религии. РПЦ ползва правото както на данъчни преференции, така и на директно договаряне с отделните министерства.

В Италия отношенията между църква и държава са уредени с Латеранското споразумение между държавата и Ватикан. Католическата църква в резултат на конкордата и традицията ползва редица преференции. Останалите вероизповедания се организират съобразно собствените си устави и отношенията им с държавата се уреждат със закон, доколкото не противоречат на италианския правен ред. Те също могат да се договарят с държавата и да подписват споразумения.

В Испания няма държавно вероизповедание, но въпреки този либерален закон Католическата църква се ползва с огромно влияние. Тя също има подписан конкордат с държавата. Още по-либерален (изцяло констативен и светски) е **френският закон** за отделяне на църквата от държавата.

В Германия напр. има **СТЕПЕНИ НА НИВОТО НА РЕГИСТРАЦИЯ** на вероизповеданието съобразно броя на членовете му, плащането на данъци и такси и/или участие в обществения живот на страната.

Българският Закон за вероизповеданията, за който вече многократно стана дума, е не по-малко европейски, хуманистичен, традиционалистичен и демократичен отколкото на останалите европейски страни. Той предвижда четири основни неща:

1) Свобода на вероизповеданията при отделеност на църковните институции от държавата. Свобода на съвестта при избор на вид религия или свободомислие: доколкото гражданинът има свободата да избере даже "атеизма", който според автора е вид психопатология *и никога не е "научен"*, тъй като науката е безкраен път без окончателни резултати. Сериозни изследователи като Ив. Слаников го разглеждат дори като "*недоразумение или зла умисъл*" гл. III на "Религията и науката", С., 2005).

2) А) Традиционност и значение за държавния живот на страната на *източноправославното вероизповедание тъй като за българския народ то има същото национално значение, каквото юдаизмът за древните евреи* от XV в. пр.Р.Хр. (епохата на Моше, Аарон от Изхода-Шемот, величествената Теофания на планината Хорив в Синай до ДАВАНЕТО и ПРИЛАГАНЕТО НА 613 ЗАПОВЕДИ на Тората в 5-те Мойсееви книги).

Б) Въвеждане на религиозното образование в училищата засега под формата на СИП, което не е съвсем удачно, тъй като поради финансови и административно-организационни причини директорите на училища *нямат стимул и условия (освен ентузиазма, където го има) да наемат на работа преподаватели/учители по богословие.*

3) Абсолютно недопустима е държавната намеса в делата на вероизповеданията – било то от страна на политически партии, политико-икономически групировки или структури на държавната власт.

4) Защита на националната сигурност, морала, здравето, обществения ред, икономическа непринуда и т.н, предпазване от злоупотреба от страна на вероизповеданията и техните институции и регулиране на обществените (а не канонично-догматични) отношения между тях, както и между тях, държавата и обществото. (*Законите виж: PACEL – Парламентарен център за европейско право, масив NORMA*).

Основният принцип в отношението църква-държава, религиозно и светско е: двете представляват различни множества с несводими, неизводими едно от друго неформални елементи-мироглед, логика, език ценностна система. По същия принцип каноничното право не съвпада с държавното право. Единственият общ субект и за двете множества е човешката личност с нейната психофизична конституция и духовна субектност. Една и съща личност в едното множество е гражданин на държавата, а в другото – КЛИРИК или МИРЯНИН, т.е. човек с религиозен мироглед и член на Църквата – било то БПЦ или някое друго вероизповедание. От тази гледна точка политизирането на религиозната вяра, която е ЕКЗИСТЕНЦИАЛНА потребност за над 90 процента от хората, е равносилно на ДЪРВЕНО ЖЕЛЯЗО, но е и много опасно събитие. То показва, че хората са загубили представа за своята ДУХОВНА ПРИРОДА и, непознавайки себе си като дух, а външния материален свят като нещо НАД КОЕТО НИЕ ТРЯБВА ДА СЕ ВЪЗВИСИМ и където социалната дейност е само едно УЧИЛИЩЕ ЗА ДУХОВНО РАЗВИТИЕ И БЕЗСМЪРТИЕ, те са загубили и връзката с Бога. ИЗТОЩАВАЙКИ СЕ В БЕЗСМИСЛЕНИ ПРОТИВОРЕЧИЯ помежду си, доколкото са принизили своята СЪЩНОСТ, воювайки с външния свят и между социалните структури, бездуховните предизвикват ТОТАЛНА ЕКОЛОГИЧНА, АНТРОПОЛОГИЧНА и СОЦИАЛНА КАТАСТРОФА.

3. *Ортодоксалната вяра*

§ 3: За ОРТОДОКСАЛНАТА ВЯРА СИЛАТА на ПРАВОСЛАВИЕТО е в неговата традиционност и ФИЛИАЦИЯТА НА ИДЕИ. То свято пази традицията така, както е завещана от св. апостоли и от СЕДЕМЕТЕ ВСЕЛЕНСКИ ЦЪРКОВНИ СЪБОРИ (327–787 г. от РХр.) и на десетки и стотици поместни. На някои от по-значимите

поместни църковни събори като *Влахернския (1351 г.)* взели участие император Йоан IV Кантакузин (бъдещият монах Йоасаф), патриарсите на Византия и България – **Калист и Теодосий Търновски**. *Догматически бил потвърден ИСИХАЗМЪТ* на св. Григорий Палама и Григорий Синаит, т.е. учението за **НЕТЛЕННИТЕ БОЖЕСТВЕНИ ЕНЕРГИИ** и **ИСИХАСТКАТА АСКЕЗА**. С това били преведени на догматичен език категориите: **СВРЪХСЪЩНОСТ, СВРЪХСУБЕКТ** и **ОСЪЩЕСТВЕННОСТ**, както и **МЕТОДИКАТА НА ПСИХОФИЗИЧНАТА ПРАКТИКА**. По този начин теоретичната богословска мисъл, както и самата **РЕЛИГИОЗНА ФИЛОСОФИЯ И ПРАКТИКА** на източноправославните Византия, България (като втората по древност и следователно по старшинство Православна Църква в Европа), Русия, Сърбия и впоследствие Румъния значително **ПРЕВЪЗХОЖДАЛИ** постиженията на католическия Запад и след това нищетата на **ПРОТЕСТАНТИЗМА** (Виж: Ст. Пенев, *Философия на религията*, С., 2000, гл. II, III–1, IV, V–4, Евл. Данков. *Метафизиката на Исихизма*. С., 1999).

Освен това канонът и догматът на апостолското новозаветно християнство (православие и католицизъм) е **АКУМУЛИРАЛ** и **ПРЕРАБОТИЛ** юдаистката традиция. *Утвърждава се екзистенциалната догматика, безпрекословен монотеизъм, психологически ангажиращо и интегриращо социалното при участие в богослуженията на Новия Завет. От древните християнството възприема МЕСИАНСТВОТО*, идеята за **БЕЗСМЪРТИЕТО НА ДУШАТА** и възкресението и/или Страшния Съд. Идеята и практиката на **СВЕЩЕНСТВОТО И СВЕЩЕНОДЕЙСТВИЕТО**, както и самата **РЕЛИГИОЗНА ОБЩНОСТ** като социален и психологически регулатор и интегратор на населението като **НАЦИЯ** са предшествани от религиозните общности на древните. Монотеистичната традиция (юдаизъмът) започва по един **ПРИНЦИПНО РАЗЛИЧЕН НАЧИН** спрямо всички други религии: през XV век пр.Р.Хр. или 3500 години назад Моисей и Аарон водят *богоизбрания* тогава израелски народ през Синайската пустиня по пътя към Ханаан и земята на Палестина. Именно цялата **ЮДЕО-ХРИСТИЯНСКА РЕЛИГИОЗНА ТРАДИЦИЯ** се базира на **ИЗВЪНРЕДНИ ФАКТИ И СЪБИТИЯ**, (които, нарушавайки континуалността на събитията с една **СВРЪХДЕТЕРМИНАЦИЯ**), правят историята. Те сплю-

тват нациите, генерират ценности и формират съответен мироглед, който противопоставя **НОВОЗАВЕТНОТО МЕСИАНСТВО, МОНОТЕИЗМА, ПРОФЕТИЗМА**, (както и **БЕЗСМЪРТИЕТО И САМОСУБЕКТНОСТТА** на духовната личност) на наивния реализъм, егоизма и/или субективизма и на т.нар. идолопоклонство и демонизъм. Такива примери са: получаването на скрижалите с 10-те Божи Заповеди на планината Хорив в Синай, известните юридическо-морални норми и основите на обредния закон (Изход 20, 24, 33, 34; Левит, Числа 16, Второз. 4, 7, 18 – След Берешит, следват книгите Шемот, Ваикра, Бамитбар, Деварим). Впоследствие в **Новия Завет** (15 века след свещената **Тора**) или през I–II в. от н.е. (сл.РХр.) подобни събития са разгледани в **Евангелията** – Богоявление на р. Йордан, Благовещение, Преображение Господне на планината Тавор, Възкресение и Възнесение Господне, както и чрез множество проповеди и **ЧУДЕСА** (лекуване на болести, **ЕКЗОРЦИЗЪМ**, превръщане на материални субстрати от един в друг химически вид, демонстрация на власт над природни стихии и състояния и дори възкресяване на мъртви, като възстановяване на трихотомията – дух, душа и тяло). Преображението на Тавор играе основна роля в исихазма.

И в двата случая едва след това се създава **ТЕОЛОГИЯТА** и предстои нейното философско преосмисляне, както и оформянето и практикуването на **религиозния култ** (Виж **ТАЛМУДИЧЕСКИТЕ ТЕКСТОВЕ** напр. "Пирке Авот", Йерусалимски и Вавилонски талмуди, религиозната философия на Саади бен Йосиф, Аарон бен Елия, Бахия бен Йосиф, Соломон бен Йегуда, Авраам бен Давид, Соломон Габирол, Моше Маймонид, кабалистичната теория и практика на Шимон бен Йокай и сл., както и **християнската религиозна философия** – от Ориген и Августин, Т. Аквински, Псевдо-Дионисий Ареопагит, кападокийците – св. Василий Велики, св. Григорий Богослов и Св. Григорий Низиански, св. Григорий Палама и Григорий Синаит чак до съвременния неотомизъм, католически спиритуализъм, професорите Димитър Пенев, Цоневски, А. Хубанчев, Д. Киров, а също: М. Помазански, прот. Флоринский, проф. Виктор Кудрявцев, проф. А. Маилов, както и новата за България секция по "**Философия на религията**"(ИФИ, БАН) или най-новата постоянно действаща научноизследователска група "**Религиозно-философски**

парадигми и интеркултурният диалог” с учредители: ст.н.с. д-р Ст. Пенев, проф. дфн Ив. Слаников, ст.н.с. дфн Д. Цацов, ст.н.с. дфн. Н. Димитрова, ст.н.с. д-р Ел. Петрова, с асоциирани членове доц. д-р Евл. Данков, нар. представител – писателя-философ К. Милчев, д-р Н. Ташев и др.

Всички останали – неюдеохристиянски религии започват първо с ДОКТРИНАТА, на която се търси социокултурна среда и едва върху тази база се въвежда обряд. Едва накрая се стига до мистериите и евентуалните МИРАКУЛНИ доказателства. Именно затова ценностите на ХРИСТИЯНСКИЯ МИРОГЛЕД и съответните ЦЪРКОВНИ ИНСТИТУЦИИ, които организират и ръководят ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯТА са създали СПЛОТЕНИ НАЦИИ от МОРАЛНИ, ПСИХОЛОГИЧЕСКИ УСТОЙЧИВИ, ПАТРИОТИЧНО МИСЛЕЩИ И ПО-ОДУХОТВОРЕНИ ЛИЧНОСТИ И ОБЩЕСТВА. Тъкмо БПЦ е имала и притежава всички изброени до сега достойнства плюс следните: АПОСТОЛСКА ПРИЕМСТВЕНОСТ чрез нейния епископат, канонично ръкоположени свещеници, църковни тайнства и добре подготвени богослови. Наред с това тя по определение и де факто е действителен член на Едната, Свята, Съборна и Апостолска Църква, която включва ВСИЧКИ СВЕТОВНО ПРИЗНАТИ и влизащи в КАНОНИЧНО ОБЩЕНИЕ, имащи догматично и мистично единство ИЗТОЧНО-ПРАВОСЛАВНИ ЦЪРКВИ. Освен това факт е снемането на АНАТЕМИТЕ между източното православие и католицизма, станало в акта на помирение и взаимно признаване на тайнствата между Вселенския Патриарх Атинагорас и Н. Св. Римския епископ – папа Павел VI през 1965 г.

“Глобалната религиозна сцена” според Питър Бъргър се характеризира с провал на “експериментите със секуларизираната религия” (с. 13–14). Според неговите изследвания “на международната религиозна сцена именно консервативните, ортодоксалните или традиционните движения са почти навсякъде в подем”. В САЩ картината е друга и там Католическата църква се принуди да спре политиката на “засиданите прозорци”. Настъпи и “залезът” на традиционния класически протестантизъм в полза на евангелизма, т.е. на сектите и на религията като бизнес или харизматика (б. м. – СП). Същев-

ременно “религиозни движения и институции, вложили огромни усилия да се приспособят към така схванатата модерност, почти навсякъде са в упадък”. Фактически в подем (извън бизнеса и харизмата) са САМО КОНСЕРВАТОРИТЕ, ортодоксите и традиционалистите. Т.напр. голям успех имат: “консервативният тласък на Йоан Павел II”, “забележително възраждащата се Православна Църква в Русия”, “бързо нарастващите еврейски групи в Израел и в диаспората, които са ортодоксални”, енергичният подем на консервативна религия в исляма, индуизма, будизма, ..., шинто в Япония и сикхизъм в Индия”. Заключение на Бъргър изцяло съпада с нашата теза, че съществува силна религиозна страст, връщане към авторитета и традиционните източници, а това почти не зависи от културните граници и норми. Пак според него “Модерността, по напълно разбираеми причини, подрива всички стари несъмнени факти“, но “*несигурността е състояние, което много хора намират за тежък товар, следователно което и да е движение/не само религиозно!?, обещаващо да осигури или да възобнови сигурността има подготвен пазар*” (“Десекуларизацията...”, с. 16–17).

Разбира се, не всички религиозни движения имат еднакъв подем:

В исляма, където процесите са най-динамични (заедно с евангелизацията!), има огромно разрастване на фундаментализма в Северна и дори в Централна Африка, в Близкия изток. Що се отнася до ЮИ Азия, там ислямът колкото и бурно да се развива (напр. в Индонезия – НАЙ-многобройната мюсюлманска страна – над 100 млн.), то той се движи в посока към демократизация, либерализация. Евангелизацията е най-бурно развиваща се в китайските и корейски общности по света, във Филипините, в страните от Тихоокеанския район. Забелязва се и синтез на традиционни африкански религии с евангелизъм (такова е становището на Бъргър – с. 19).

4. Неопротестантски секти и религиозни местни култове

Голям успех имат евангелизацията и **СИНТЕЗЪТ НА НЕОПРОТЕСТАНТСКИ СЕКТИ С ИЗТОЧНИ РЕЛИГИИ, МЕСТНИ КУЛТОВЕ** и древни религии в страните от бившия комунистически блок и Латинска Америка. Очевидно е, че над 2000-те хиляди нетрадиционни деноминации в САЩ и постянно възникащите там нови секти са източник на този бизнес-харизматичен бум. Оттам тръгват

над 90% от новите мисионери, първите инвестиции и там се връщат печалбите, когато случаят е такъв.

Ако синтезираме мненията на Далай Лама и кардинал Ратцингер (с. 26), ще направим два извода: 1) Всяка култура, която се опитва да мине без ТРАНСЦЕНДЕНТНОТО, е твърде несериозна и плитка. 2) Човечеството винаги се е характеризирало с религиозен импулс, търсене не само на смисъла, който да надхвърля ограничеността на емпиризма, наивния реализъм и биологизма, но и нещо повече: РЕЛИГИЯТА и КОПНЕЖЪТ ПО ТРАНСЦЕНДЕНТНОТО са ИМАНЕНТНО ПРИСЪЩИ НА ВСЕКИ човек, ДОРИ КОГАТО ТОЙ ЯСНО НЕ ОСЪЗНАВА ТОВА. В последният случай модернистите казват, че “личността има някакъв Екзистенциален проблем”. А що се отнася до догмите и каноните, то те са предмет на теологията и съответно на църковните институции.

Теорията като цяло не може да не бъде философска, защото:

1) Изследванията по религия са изследвания върху **РЕАЛЕН проблем от най-висша степен на сложност и неотменна потребност.** 2) Всеки едностранчив подход на теолога, психолога, историка, социолога или естественика не може да синтезира ЦЯЛОСТНА и ПОСЛЕДОВАТЕЛНА СИСТЕМА. *Все пак истинното знание има системен характер и многобройни пластове и сектори, а като такова то е собствено философско.* За съжаление, повечето от тези, които се пишат “философи”, са тесни специалисти или изследователи на религията отвън, без да познават нейната същност или религията в себе си. 3) Казано в заключение, личните имена, които носим, празниците които празнуваме, ритуалите и дори правото, моралът и държавният строй са с явно или иманентно религиозно съдържание. Още повече то се отнася до народи и идеи, които имат **ИСТОРИЧЕСКА МИСИЯ.** Ако я пренебрегнем, то никога няма да се освободим от страха, проблемите, неудачите тук и сега, нито ще решим трансцендентните си задачи с чиста иманенция и наивен реализъм. А по-лошото е, че ще останем с нерешен екзистенциален Проблем.

Според И. Слаников (с. 12, Бог като понятие и като ценност, 2003):

“Хората търсят Бога, но за съжаление в Него намират най-често *себе си*, което едва ли им е от особена полза.” Проблемът не е само

в това, че повечето хора живеят в на пръв поглед секуларизиращ се свят, защото в действителност светът отдавна, и на практика винаги е бил несекуларизиран. По-големият проблем е, че основната маса от човечеството **НЕ ОТЧИТА СЕБЕ СИ КАТО ДУХОВЕН СУБЕКТ**.

На практика хората са като децата, които при игра никога не могат да изброят точния брой, защото обикновено забравят да преброят себе си, или пък защото движението е прекалено хаотично поне на пръв поглед. Въпреки това **“РАЗУМЪТ Е ТОЛКОВА ХИТЪР, КОЛКОТО Е И МОГЪЩ**. Хитростта, пише Хегел (§209), се състои в опосредстваната дейност, която позволява на обектите да действат един на друг съобразно със своята природа и да се изтощят при това въздействие”. **РАЗУМЪТ “не се намесва непосредствено в този процес, но все пак осъществява своята собствена цел”**. Така и “Бог позволява на хората да действат както им е угодно без да затормозява играта на техните страсти и интереси, а от това се получава

реализация на Неговите Цели, които се различават от целите, ръководещи тези, които Той е използвал”.

Именно затова **РЕЛИГИЯТА** е “последната и най-висша сфера на човешкото съзнание, било то мнение, воля, представа, знание или познание, тя е абсолютният резултат, такава област, в която човек навлиза като в областта на **АБСОЛЮТНАТА ИСТИНА**” – Хегел, “Философия на религията”. Т. 1, с. 247.

5. Отношението между църква и държава

*Забележителен факт е и **КОНСОЛИДИРАЩАТА ФУНКЦИЯ НА РЕЛИГИЯТА** спрямо държавообразуващите процеси, националната консолидация и психичната интеграция на отделната личност като социална персона и отделен*

Владетел именна	Лице	Опако
1 Иван Асен II в скифата		
2 Митко АЕ скифата		
3 Георги Тертер и Тодор Светислав АЕ скифата		

Монетна иконография и символи на II българско царство (Трети Рим). Цар Иван Асен II със Св. Димитър-Покровител на Трети Рим. На обратната страна Иисус Христос

субект. Т.напр. за българите Бог-Син ИГРАЕ НЕЗАМЕНИМАТА НАЦИОНАЛНО-КОНСОЛИДИРАЩА И ДЪРЖАВО-ОБРАЗУВАЩА функция. В свещената Тора книгата "Изход" (Шемот) слага началото на ЕВРЕЙСКАТА НАЦИЯ – теократично обединена. Понататък **Левит (Ваикра)** и **Второзаконие (Деварим)** са вече не само религио-конструиращи, колкото **ДЪРЖАВНОКОНСТРУИРАЩИ**. Докато книгата **Генезис (Берешит)** е **ПРЕДИМНО МИРОГЛЕДНА** (битието и онтохронологията на сътворението), то **Левит, Числа (Бамитбар) и Второзаконие са книгите на връзката между ЦЪРКВА И ДЪРЖАВА**. Пак там, но в книгите **Изход и Второзаконие (Деварим)** се развива другата релация, която има по-общочовешки характер, а именно взаимозависимостта между **религия и общество**, и заедно с книгата **Битие (Генезис, Берешит)** се основополагат принципите на **монотеистичния, трайцендентно-иманентен и екзистенциалнозначим МИРОГЛЕД на личността**. Тук съществената релация е **ДУША–ТЯЛО–БОГ** и **СВЯТ**, човешки краен субект и Безкраен Сврѣхсубект на Абсолютния Бог, Който е абсолютно единство от Сврѣхбитие, Сврѣхсъщност и необусловена от нищо **НЕПЛЕННА ЕНЕРГИЯ**, която от своя страна е *единство от потенция, акт и осъщественост* или **възможност – дюнамис, действителност – енергейя, ентелехейя – осъщественост**.

В отношенията между ЦЪРКВАТА И ДЪРЖАВАТА, между вероизповеданията и техните религиозни ИНСТИТУЦИИ с държавната власт, както и между религиозните общности, религиозния мироглед на личността и обществото като цяло, съществуват нееднозначни взаимозависимости. Досега в България те се разделят на шест основни исторически периода. 1) Първия период обхваща епохата на Кубратова България с всички взаимоотношения между църква и държава, религия и общество чак до приемане на християнството през 865 г. сл.РХр. при кан-княз Борис, т.е. преминаването от **МОНОЛАТРИЗЪМ** към **МОНОТЕИЗЪМ**. 2) Вторият период е свързан с епохата от 865 до 1396 г. – т.е. времето на развития феодализъм в България и утвърждаването на християнска култура.

3) **Третият исторически** период касае епохата на османското нашествие и България като част от Отоманската империя с националното и личностно значение на Православието срещу държавната религия на поробителя Ислямът и неговото право – Шариятът.

4) **Четвъртият** период засяга отношенията църква-държава, църковна и светска власт след приемането на Търновската конституция в 1879 г. до 1944 г. когато “източноправославното вероизповедание” е обявено за “официална” религия.

5) **Петият** период съвпада с епохата на тоталитаризма в България (1944–1989 г.), при който контролираната дейност на вероизповеданията бе съчетана с материална помощ и закрила от страна на тоталитарната държава. За последната *атеизмът* наистина беше *преди всичко ТЕСТ ЗА ЛОЯЛНОСТ*, а не въпрос на осъзнат мироглед.

6) **Шестият** период обхваща времето на **ХАОТИЧНАТА ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКА ДЕМОКРАЦИЯ** в България от 1990 г. до идването на **NUEVO TEMPORO** на власт през 2001 г. (когато бе направен опит за ограбване на църковни имоти, политизиране на Църквата, безразборно мултиплициране на вероизповеданията с явна цел духовна ерозия на обществото в стила на либералния протестантизъм, бахаизма и в светлината на опитите за налагане на “нов” **СВЕТОВЕН РЕД** и **РАХ AMERICANA** и/или **ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА**, доколкото това е съвременен събитие с тенденция към **MEGIDO**) **АРМАГЕДОН** в периода 2001–2011 (2020 година от РХр. или 5761–5771) 5780 г. от Адам, ЕНОС или Сим. Дали тази шеста епоха (период ще е край на българската история, само бъдещето ще покаже или готовността на българите и зрелостта на народите по света да посрещнат предизвикателствата на т.нар. **МИЛЕНИУМ** (Виж. Ст. Пенев, сп. Образование, 4–2003).

Триглавият Херос на траките

Тук ще напомним, че от 9 май 2003 г. започнаха тържествата по случай 50-годишнината от възстановяването на Българската Патриаршия и новия патриаршески Устав на БПЦ. Два дни преди това се състоя теоретична конференция в Богословския факултет на Софийския университет. Българският Закон за вероизповеданията е в унисон с цялостното ЕВРОПЕЙСКО законодателство – от Великобритания до

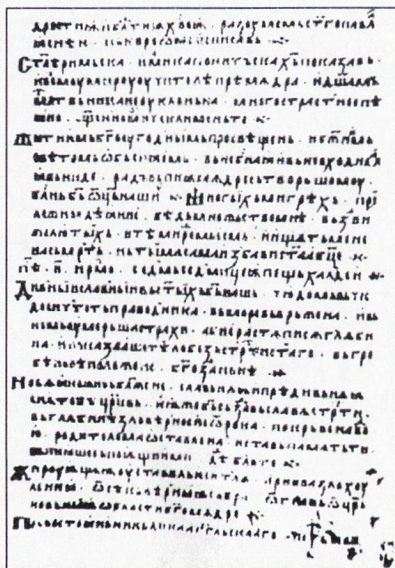
Русия и от Скандинавските страни чак до люлката на монотеистичните религии.

Факт са обаче две неща: 1) Нашите монолатристични прадеди – **ТРАКИТЕ** са не по-малко древни и културни от елините и не по-малко екзистенциално религиозни от евреите: Те до такава степен вярвали в съществуването на Бога и живота след смъртта на тялото, че: а) Плачели, когато се родял нов човек заради предстоящите му **чистилицни страдания** и б) **Устройвали празници и веселби в чест на починалия, комуто завиждали, че е изоставил "черупката на охлюва"** и вече пребивава в света на божествата (Небето).

2) **Фундаменталистите** – монотеистични мюсюлмани, ако са наистина сериозно отдадени на изучаването на религията, нека си дадат сметка: Дали думата "Бог" – Аллах не произхожда от еврейското Йелох (Елох=Бог) и дали следва да призовават Иса (Йешуа, Иисус) да извършва чудеса и в Съдния Ден, бидейки пратен от Бога, лично да се разправи или да победи шейтан Иблис (за юдеите – Абадон, за християните – Сатана). **За пример** можем да посочим живота, дейността и възгледите на героично загиналия бивш президент на Египет (1981 г.) – Ануар Садат. Той изповядваше мир, любов и разбирателство между юдеи, християни и мюсюлмани на основата на общата вяра в монотеистичния Бог и ценността на религията. Освен това ясно подчертаваше, че Йерусалим и Египет са тясно свързани. Напр: Моше е излязъл от Египет, където още прадедите-родоначалници на 12-те еврейски рода са намерили подслон. Моше и евреите получиха в Синай Тората и Божиите Заповеди. Отново в Египет намери подслон "светото семейство" – Йосиф, Мириям и малкият Йешуа.

Нищо друго не му остава на българския народ освен това:

Да последва примера на боговдохновените свои учители. Същевременно незабавно трябва да

Канон за св. Климент Римски, репис от XIII в.

се възродят 1) Православието и въобще религиозната духовност. 2) **Образованието и българската наука.** Така е, защото това са стълбовете не само на държавността, но и на културата, социума и личността. **Иначе** за страната ни няма да има нито Европейско, нито дори Балканско бъдеще. **”Изтребен ще бъде моя народ, защото му знание не достига”** – възкликва пр. Осия в 4:6 и 6:6, продължавайки: **”понеже ти отхвърли знанието, Аз ще те отхвърля от свещенодействие пред Мене; и понеже ти забрави Закона на твоя Бог; и Аз ще забравя децата ти”.** **”Защото Аз искам милост, а не жертви, и богопознание повече, нежели всесъжжения”.** Последните доминират в старозаветното богослужение.

Но така или иначе можем да обясним *Православието за най-красивия цвят на Новия завет.* И макар че го свързваме с изконната българска духовна самоидентичност, все още ни предстои **ДА ВИДИМ НЕГОВОТО МИСТИЧНО ШЕСТВИЕ ПО СВЕТА.**

ЛИТЕРАТУРА

1. **Пенов, Ст.** Научен редактор, в съавторство с: Ив. Слаников и др; *Философия на религията.* С., 2000. **С. Пенов.** *Философия на духа: Душа, тяло, Бог и свят.* ИК ”Гуторанов”. С., 1996. **Ст. Пенов.** *Сп. Образование, № 2, 2002 г., № 5, 2002 г., № 4, 2003, № 3, 2004.*

2. **Ташев. Н.** За и против икуменизма. *Образование, № 2, 2003.*

3. **Милчев. К.** *Битие и нетварност.* С., НК, 2003. **Г. В. Фр. ХЕГЕЛ.** *Енциклопедия на философските науки.* Т. 1, 2, 3. нем. и рус. изд. **Г. В. Фр. Хегел (Гегель).** *ФИЛОСОФИЯ РЕЛИГИИ.* Т. 1, 2.

4. **Йоан Павел II.** *Да прекрачим прага на надеждата.* В. Търново, Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 1995. **Бъргър, Уайнгъл, Мартин, Сакс, Дейви.** *Десекуларизацията на света.* С., 2004.

5. **Whitehead, A. N.** *Religions in the making.* New York. 1926* и сл. изд. **Ив. Слаников.** *Бог като понятие и като ценност.* С., ИК-БАН 2003. **Закон за Вероизповеданията, 39, НС, 2003 г. (и ДВ, бр. 1, 2003).**

6. **Дан Шербок.** *Еврейското наследство.* С., 1999.

{www.isranews.com.} & {www.religiabg.com}

7. **Доклад на Проучвателна комисия по религиозни въпроси в 39 НС с председател Кирил Милчев, експерт ст.н.с. д-р С. Пенов.**

8. **Проданов, В.** *Гражданското общество и глобалният капитализъм.* 2003.

9. **Данков, Е.** *Метафизиката на исихазма.* С., *Образование, 1999.*

10. **Пенов, Ст.** *Мистерии на юдаизма и християнството.* С., 2005.